

Taevase elektriga ei saa naljatada

Ain Kallis, Tõravere ilmateadlane

FOTO: Priit Simson

Paar päeva tagasi Palojärve ääres kuulsin, kuidas üks isa rahustas oma kaldale kippuvat poega, kes kartis süngeks muutuvaid pilvi: “Ole aga julgelt vees, äikese ajal on seal ohutu olla!” Ilmselt polnud too mees elektriga kalapüügist kuulnud.

On ka inimesi, kellele vool ei mõju – üks selliseid olnud bulgaarlane Georgi Ivanov. Ta ei kartnud isegi kõrgepinget! Tartu ülikoolis oli samalaadseks fenomeniks insener Jaan Muuga, kellele elektrilöögid ei pakkunud pinget. Mäletan aga lasteaiapäevilt üht kasvatajat, kes kartis paaniliselt äikest. Ta sai särtsu lampidest, mis teistele olid täiesti ohutud. Välgukartust kutsutakse, muide, keraunfoobiaks, müristamishirnu – brontofobiaks.

TABAGU SIND VÄLK! Makedoonias tõmbasid ühe ja sama naise kolm abikaasat välku nii jõuliselt ligi, et said järgemööda selle läbi otsa. Õnn veel, et too naine polnud sündinud keskajal! Mõnel mehel veab elus mitmekordselt. Virginia Piksevardaks kutsutud looduskaitseala valvurit Roy C. Sullivan tabas välk aastail 1942-1977 seitmel korral, enamasti hobuse seljas. Mõnikord sai ta kergelt kõrvetada, vahel raskeid põletushaavu, kuidas kunagi. Hullemini kui äike mõjus mehele aamorinool: ta tappis end õnnetu armastuse tõttu.

USAs hukub aastas pikselöögi tõttu rohkem elanikke kui tornaadode käes – üle saja inimese.

Kaks aastat tagasi väga kuumal juunikuul oli üle Eesti 18 piksepäeva. Mitmel pool süttisid välgulöökidest tulekahjud, hukkus loomi, elektriliinid said viga. Taevase elektriga ei saa naljatada. Tavalise elektripirni lülitamisel on voolutugevus 0,3 – 0,5 amprit, ent välgus võib see ulatuda kuni 200 000 amprini. Üks Guinnessi rekordite raamatusse esitatud rekord on 21 tapetud inimest ühe välgulöögiga (1975. aastal Rodeesias). 1918. aastal lõi pikne Utah osariigis maha korraga 504 lammast. Eesti rekord püstitati 26. aprillil 1965. aastal, kui välk tabas Pärnumaal kolhoosi karjalauta, tappes 21 veist ja kaks siga. Miller City (Ohio) ühes farmis leiti 1995. aasta juulis ühe pauguga 68 000 tibu praetud olevat.

Kuidas end välgu eest kaitsta? Odavaim viis on pidada majas valgeid koeri, nii vähemalt arvatakse Kambodžas. Kaasaegsem vahend on teatavasti piksevarras. Benjamin Franklini leiutis on tänaseni kaitsnud sadu tuhandeid hooneid. Piksekaitset peavad olema muidugi asjatundlikult paigutatud, vastasel korral toovad nad isegi kahju.

MÕNI AASTA ON ÜLE 40 ÄIKESE TEKITATUD TULEKAHJU. Looduslikeks piksevarrasteks on sageli puud, eriti tammed, mida vanasti kutsuti piksepuudeks. Sageli on nende tüvedel näha püstjaid triipe – need on märgiks, et sealt on välg suundunud maasse.

Linnas võib end turvaliselt tunda, maal on oht pihta saada palju suurem. Igal juhul on aga äikesetormi lähenedes kasulik lülitada telerid, raadiod ja arvutid välja ning hoiduda tavatelefoniga rääkimast. Vahel võib löögi saada ka seinakontaktist: 1963. aastal sai Kadrina lähedal Mäokülas üks pistikupesalähedal seisnu õlast kõvasti kõrvetada.

Tark pole varjuda avamaastikul üksikute puude alla, ujuda, paadiga sõita, kanda õlal raudesemeid (labidaid, kirkasid).

Näpunäide mägitõusjatele: kui teil mäe- või künkaharjal hakkavad juuksed pikse lähenedes püsti tõusma, oleks viimane aeg laskuda madalamale. Eriti veel, kui alpinka hakkab sädelema.

Üks ohutumaid kohti on sõiduauto sisemus. Teatavasti liiguvad elektronid mööda metalli välispinda (nn Faraday puur). Vool autol maandatakse niiskete kummide kaudu. USA-s tabas kord välg pikapit. Selle kastis istunud mehed said kõik surma, kabiinis olnud pääsesid ehmatusega.

Jalgpallurid, golfimängijad – kõik nad on äikese ajal mängu jätkates pidevalt ohu all. Alles hiljuti, aprillis, tabas välg Melbourne'is vutimängu ajal korraga kuut mängijat.

ONS VÄLGUST KA MINGIT KASU? On välja arvatud, et ühe välgu elektriga saaks varustada aasta aega väikest linna. Kuidas aga vaid 0,2 sekundit kestvat sähvatust kinni püüda, see probleem on seni lahenduseta jäänud. Välg toodab iga pauguga oma poolteist tonni lämmastikühendeid (väetis) ning ka osooni. Viimane on teatavasti kasulik kõrgel atmosfääris, kahjulik aga maapinnal (kangem kui sinihape).

Mitmele inimesele on piksetabamus kasu toonud. 62-aastane Edwin Robinson Maine'i osariigist oli üheksa aastat pime. Äikese ajal puu varjus olles sai ta kõva matsu. Pärast pikka toibumist avastas ta, et on taas nägija. Teine ameeriklane, elektrik Lõuna-Carolinast, ei karda pärast välgulööki enam pakast.

Igaks juhuks ei maksaks haigusi sel teel ravima hakata ehk nagu ütlesid me esivanemad: parem hoida, kui oiata.